

1992.-229 с.

6. Фомина Н.Д., Бакина М.А. Фразеология современного русского языка. - М., 1985. - 60 с.

7. Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А.И.Молоткова. - М.: Рус. яз., 1986.-543 с.

Summary

This article is devoted to the analysis cultural connotative values in Russian and Latin languages by means of comparison with a view of opening the national-specific attributes reflected in numerals and their use.

Качайло К.А.

канд. філолог, наук, доцент,

Воробйова А.А.

учитель

ІМЕННИКИ-ДЕМШУТИВИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ РОДИННО-ПОБУТОВИХ ПІСНЯХ

У статті розглядаються особливості словотвірної структури, семантики та функціонування іменників-демшутивів, використаних в українських народних родинно-побутових піснях.

У системі мовних засобів української мови окреме місце посідають іменники-демшутиви, які характеризуються специфікою семантики і структури, а також особливостями використання в текстах різних стилів. На сьогодні увага дослідників зосереджена на вивченні основних закономірностей творення та функціонування емоційно-експресивних слів, представлених різними частинами мови. Так, наприклад, у працях П.Білоусенка, С.Вербич, Т.Вільчинської, І.Іншакової, О.Кровицької, М.Кравченко, Н.Осташ, І.Демешко та інших йдеться про особливості суфіксального творення іменників, зокрема, дериватів зі зменшено- пестливим значенням.

Народнопісенне слово в дериваційному аспекті розглядають такі лінгвісти, як: В. А. Чабаненко, Н.М.Журавльова, П.Є.Мишуренко, Р.Г.Волощук, М.В.Кравченко та інші, проте, аналізуючи матеріал, вони висвітлюють лише окремі питання словотворення і розглядають пісенний матеріал в цілому. Хоча на сучасному етапі розвитку мови важливим є системне вивчення особливостей семантики, словотвірної структури та функціонування іменників-демшутивів в українських народних родинно- побутових піснях як одного із засобів передачі різноманітних відтінків експресії. Саме це й зумовило вибір теми статті і її актуальність.

У народнопоетичних творах іменникове словотворення здійснюється на базі тих же способів, що і у загальнонародній мові. У родинно-побутових народних піснях, як і у всіх жанрах фольклору, найбільш продуктивним є морфологічний спосіб словотворення. Вибір засобів морфологія ного способу творення іменників у таких текстах підпорядковується основному художньому

завданню цього жанру - створенню максимального ліризму шляхом використання експресивних, емоційно забарвлених слів, тому тут поширеними іменниковими утвореннями є форми суб'єктивної оцінки, які, на думку О.Шахматова, виявляються “шляхом словотворчих суфіксів, що дають підстави розрізняти слова із значенням збільшеності, зменшеності, пестливості...” [10, с. 452-453]. Саме з цих причин “суфікси суб'єктивної оцінки досить часто функціонують у народнопоетичних творах” [11, 165].

Як свідчить зібраний фактичний матеріал, лексеми з емоційно-експресивним забарвленням у родинно-побутових піснях утворюються за допомогою морфем: *-оньк-*, *-еньк-*, *-очк-*, *-ечк-*, *-ачк-*, *-ичк-*, *-к-у* *-ин-*, *-ик*, *-ок*, *-ат-*, *-ц-*, *-ушк-*, *-ушк-*, *-ушк-*, *-ун-*, *-чик*, *-ус-*, *-ець*. Подальший опис матеріалу здійснюється в порядку спадання продуктивності словотвірних типів.

Найбільш активну участь у творенні іменників-дехмінативів в аналізованих текстах бере суфікс *-оньк-*. Вони представлені такими лексико-словотвірними групами:

- назви рослин та їх частин: рутонька* (6), липонька (8), ожинонька (111), калионька (38), ліщионька (80), берестонько (79), галузонька (8), отавонька (203), рожонька (273), березонька (160), листонько (79), м'ятонька (6), яго донька (222);
- найменування осіб за родинними стосунками, соціальним станом та іншими ознаками: сестронька, сионько (74), вдівонька (29), удівонька (43), челядонька (94), сиротонька (201), Якимонько (297);
- назви риб та птахів: голубонька (28), соколонько (40), галонька (210), рибонька (66);
- найменування місцевості, окресленої території з характерними ознаками: дібровонька (170), гіронька (218), долионька (218), вулонька (13), сторононька (92), чужинонька (84);
- абстрактні назви: красонька (291), досадонька (164), радонька (30), відрадонька (229), клопотонька (7), розкошонька (272), дароньки (300), вістонька (45), смертонька (33), користонька (181), печалонька (237);
- найменування частин тіла людини: головонька (3), костоньки (16), кудроньки (70), спионька (134);
- назви предметів побуту: колисонька (6), лавонька (154), нагайонька (81), кошолонька (13), чаронька (300);

Тут і далі в тексті статті паспортизація фактичного матеріалу здійснена за книгою: Українські народні пісні. Родинно-побутова лірика. - 4.2. - К.: Дніпро, 1965. - 528 с.

- назви тварин: худобонька (74), козонька (90), корівонька (138), ведмедонько (189);
- найменування явищ природи: зіронька (54), водоньки, вітроньки (245), зимонька (202);
- назви певних відрізків часу: годинонька (27), неділонька (22), суботонька (49);

- назви будівель та їх частин: корчмонька (49), коршмонька (161), воротонька (98).

Іменники-демінітиви, у структурі яких наявний суфікс *-ок-* представляють такі лексико-словотвірні групи:

- назви певної місцевості або території з характерними ознаками: *садочок* (6), *куточок* (5), *поточок* (146), *лісок*, *бережок* (17), *лужок* (15), *торжок* (4), *ярочок* (137), *дворочок* (52), *гаєчок* (79);
- найменування рослин та їх частин: *василечок*, *барвіночок* (6), *листочок* (13), *васильочок* (19), *хмизок* (17), *дубочок*, *яворок* (47), *виноградочок* (42), *огірочок* (132), *горішечок* (151), *тереночок* (190), *кусточок* (307);
- назви осіб за родинними стосунками та іншими ознаками: *синочок* (21), *дідок* (141), *дружок* (96), *мужичок* (97), *мельничок* (22);
- назви предметів побуту: *клубочок* (5), *рушничок* (112), *батіжок* (149), *шнурочок* (277), *плужок* (61);
- найменування елементів одягу та взуття: *кожушок* (4), *покривочок* (13), *платочок* (225), *черевичок* (5), *каблучок* (18);
- назви тварин та частин їх тіла: *коток* (4), *коточок* (5), *соколочок* (14), *вовчичок*, *зайчикок* (189), *селезнечок* (79), *воркуночок* (239), *хвосточок* (20), *пуієчок* (75);
- найменування явищ природи: *сніжок* (21), *пісочок* (25), *вітерочок* (66), *холодочок* (121).

Кілька прикладів представляють групу назв продуктів харчування (*бубличок*, *медок* (16)), спеціального приміщення (*млинок* (145), *млиночок* (22)), проміжків часу (*деньочок* (162), *рочок* (12)), інколи спостерігається подвійне ускладнення твірної основи цим формантом: *вітер* - *вітерок* - *вітерочок*.

Далі за продуктивністю йде суфікс *очк-*, який утворює деривати зі зменшено-пестливим значенням, що можна об'єднати у такі лексико-словотвірні групи:

- найменування осіб, як правило, жіночої статі за родинними стосунками та іншими ознаками: *жіночка* (166), *мамочка* (44), *дружиночка* (271), *невісточка* (58), *таточко* (44), *дитиночка* (4), *панночка* (250), *сиріточка* (209), *міщаночка* (78), *сусідочка* (67), *коханочка* (67), *дівочка* (78), *куховарочка* (269), *шинкарочка* (153);
- найменування птахів і тварин: *журавочка* (209), *галочка* (9), *перепілочка* (79), *лебідочка* (75), *козочка*, *свиночка* (60);

- назви рослин та їх частин: *квіточка* (3), *калиночка* (40), *маківочка* (229), *ліщиночка* (188), *вербочка* (146), *лозочка* (60), *хмелиночка* (51), *конотиночка* (84);
- найменування предметів побуту та хатнього начиння: *качалочка* (89), *сопілочка* (271), *дротяночка* (47), *колисочка* (А), *різочка* (21), *коновочка* (97), *косочка* (155), *тарілочка* (89), *іголочка* (250);
- абстрактні назви: *порадочка*, *правдочка* (114), *робіт очка* (180), *звісточка* (250), *обмовочка* (274), *гостиночка* (77);
- найменування певної місцевості: *стороночка* (28), *могилочка* (40), *долиночка* (60), *улочка* (114), *нивочка* (189);
- назви головних уборів: *шапочка*, *наміточка* (9), *хусточка* (53).

Продуктивним виявився і суфікс *-к-*, який утворює деривати, що належать до таких лексико-словотвірних груп:

- назви осіб за сімейними стосунками: *матінка* (25), *дитинка* (4), *свекорко* (26), *діверко* (85); за іншими ознаками: *чорнобривка* (240); а також власні назви: *Іванко* (48), *Гапка* (119), *Андрійко* (283), *Миколайко* (302);
- найменування птахів і тварин: *птичка* (199), *соловейко* (29), *лебедка* (274), *коровка*, *теличка* (43), *мишка* (4), *уточка* (51), *рибка* (125), *овечка* (167);
- назви рослин та їх плодів: *липка* (8), *билинка* (154), *сосонка* (214), *материнка* (240), *ягідка* (29), *ягодка* (66), *дулька* (48), *яблучко* (16), *ріпка* (109);
- найменування частин тіла людини та тварини: *очка* (7), *личко* (31), *голівка* (8), *маківка* (47), *ручка* (40), *ніжка* (116);
- назви предметів побуту та хатнього начиння: *відерко* (38), *кошулька*, *кочережка* (89), *шабелька* (24), *макіторка* (95), *горщатко* (246), *підківка* (288), *постілька* (67), *торбинка* (107);
- найменування продуктів харчування: *молочко*, *кашка* (16), *скоринка* (149);
- назви явищ природи: *хмарка* (292), *зірочка* (103), *нічка* (58);
- абстрактні назви: *розлучка* (100), *мучка* (154);
- найменування чітко окресленої території: *доріжка* (32), *нивка* (205);
- назви приміщень: *хижка* (4), *корчомка* (196);
- найменування проміжків часу: *хвилька*, *годинка* (195), *днинка* (81);
- назви елементів одягу: *мережка* (89), *хустинка* (99).

Іменники-демінутиви, у структурі яких наявний суфікс *-еньк-*, можна розподілити на такі лексико-словотвірні групи:

- назви осіб за родинними стосунками: *матусенька* (29), *батенько* (25), *зятенько*, *тещенька* (34), *приймаченько* (132), *дідусенько* (140), *свекрушенько* (81); за іншими ознаками: *сиротенько* (10), *козаченько* (21), *служенько* (91), *музиченьки* (52), *п'яниченько* (148), власні назви:

басенюк (8), *матусенюк* (24), *матусенюк* (22), *матусенюк* (208),

- найменування рослин: *пшениченька* (49), *деревенько* (12), *тополенька* (92), *шавлієнька* (139), *вишенька* (151);
- абстрактні назви: *неволенька* (51), *доленька* (54), *лишенько* (95), *горенько* (131);
- назви тварин та птахів: *коненько* (23), *зозуленька* (29), *пугаченько* (185);
- найменування частин тіла людини: *віченьки*, *серденько* (3), *ніженьки* (6), *ноженька* (24), *личенько* (130);
- назви певної місцевості: *байраченько* (185), *річенька* (210), *доріженька* (22);
- найменування приміщень, їх частин та присадибних споруд: *світличенька* (81), *криниченька* (66), *кириченька* (49);
- назви продуктів харчування: *водиченька* (39), *горішійеньки* (151).

Одиничними прикладами представлені групи: назв явищ природи (*ніченька* (82)), музичних творів (*пісенька* (269)) та хатніх меблів (*ліженько* (149)).

Майже з такою ж продуктивністю у творенні іменників-демінітивів бере участь суфікс *-ечк-*, який є у структурі дериватів, що об'єднуються в такі лексико-словотвірні групи:

- назви предметів побуту та елементів хатнього начиння: *дужечка* (52), *ключечка* (205), *постілецька* (38), *ложечка* (149), *люлецька*, *вервечка* (3), *кошелечка*, *кудзелечка* (13), *подушечка* (17), *люстерьечко* (291), *ключечка* (189), *діжечка* (67), *нагаєчка* (47), *відеречко* (67);
- найменування осіб за різними характерними ознаками: *подружечка* (36), *дружечка* (269), *невдашечка* (58), *чепурушечка* (166), *душечка* (71), *Санечка* (11);
- назви частин людського тіла: *сердечко* (3), *ручечки* (6), *ніжечка* (28), *кудречки* (39);
- найменування птахів та частин їхнього тіла, тварин: *качечка* (17), *пташечка* (32), *крилечко* (75), *овечечка* (60);
- абстрактні назви: *горечко* (196), *ділечко* (33), *словечко* (93), *замужечко* (36);
- найменування складових частин будівель: *сінечки* (77), *віконечко* (4), *ворітечка* (43);
- назви одягу та його елементів: *намистечко* (29), *сорочечка* (52), *стрічечка* (268).

Меншою продуктивністю відзначається суфіксальний словотвірний тип із морфемою *-ик-*. Іменники-демінітиви, у структурі яких наявний саме цей суфікс, представляють невелику кількість лексико-семантичних груп, а саме:

- назви осіб чоловічої статі за родинними стосунками, професією та іншими ознаками: *братик* (25), *косарик* (203), *жовнярик* (195), *молодчик* (59);
- найменування тварин і птахів: *котик* (4), *орлик* (51), *коник* (69), *вовчик*, *ведмедик* (189), *соколик* (128), *горобчик* (15);

- назви предметів хатнього вжитку: *столік* (128), *гребінчик* (91), *персник* (293);
- найменування засобів пересування по воді: *човник* (97), *кораблик* (269).

По одному слову можна віднести до таких $q^{\wedge}vп$: назви рослин (*дубчик* •21)), явищ природи (<*дощик* (8)), грошових одиниць {*рублик* (164)) та >внішніх пошкоджень шкіри {*пихурчик* (163)).

Небагато зменшено-пестливих іменників, утворених за допомогою суфікса *-ц-*, проте вони представляють різноманітні лексико-словотвірні групи:

- назви предметів побуту та їх частин: *колокільця* (4), *сідельце* (37), *відерце*, *денце* (94), *весельце* (251);
- найменування осіб: *мамця* (42), *братця* (114);
- назви частин присадибних будівель: *воротця* (153), *віконце* (4);
- найменування частин тіла людини та інших істот: *колінце* (134), *крильце* (38), *кровця* (8);
- найменування водоймищ: *озерце* (94).

Суфіксальні морфеми *-ачк-* та *-ушк-* наявні у кількох іменниках-демінітивах. Деривати із формантом *-ачк-* (на письмі *-ячк-*) утворюють такі лексико-словотвірні групи:

- абстрактні назви: *здоров ячко* (3), *щастячко* (4);
- найменування опредмечених дій: *горюваннячко*, *полюваннячко* (297), *дівуваннячко*, *гуляннячко* (139);
- назви природних явищ та предметів: *полум \ячко* (70), *каміннячко* (98).

Щодо морфеми *-ушк-* (інколи на письмі *-юшк-*), то іменники з цим суфіксом представляють дещо інші групи:

- назви осіб за родинними стосунками: *матушка* (53), *жонушка* (62), *батьошка* (138) та особливими ознаками, *чепурушка* (166);
- найменування дерев: *березушка* (39), *черемушка* (308).

Лише по одному прикладу зафіксовано з груп назв опредмечених дій {*говорушки* (6)}, частин тіла людини {*кудрушки* (39)}, окресленої місцевості {*полосушка* (39)} та предметів побуту {*кременюшка* (39)}.

Деривати, у словотвірній структурі яких наявні суфікси *-иц-* та *-ець*, можна об'єднати в такі лексико-словотвірні ірупи:

- назви осіб за родинними стосунками: *сестриця* (25), *невістиця* (81), *братець* (300) та характерними ознаками: *ледащиця* (196);
- найменування рослин: *травиця* (28), *грушиця* (31), *дубець* (4);
- назви явищ природи: *вітрець* (8), *туманець* (110);
- найменування напоїв та страв: *водиця* (8), *млинець* (96);
- назви тварин та риб: *худобиця* (155), *окунець* (101);
- найменування частин одягу: *рукавець* (28).

Також невелику кількість іменників-демінітивів утворюють суфікси *-ат-*, *-чик*, *-ичк-*. Похідні слова з морфемою *-ичк-*— це іменники жіночого роду на позначення осіб за родинними стосунками {*сестричка* (265)} та іншими ознаками {*молодичка* (268)}, назв тварин {*теличка*, *ягничка* (138)}, предметів побуту (*палічка* (152)). Похідні з морфемою *-чик-* - це іменники чоловічого

роду на позначення осіб за характерними ознаками (*драголюбчик.*, *голубчик* (48), *стрельчик* (186)), назв тварин (*зайчик* (189)), частин тіла людини (*пальчик* (163)), елементів одягу (*рукавчик* (244)). Іменники з формантом *-ат-* (на письмі *-ят-*) - це множинні демінутиви, які позначають осіб за родинними та іншими стосунками (*дитята* (75), *сиротята* (41)), частини тіла людини (*рученята*, *ноженята*, *оченята* (264)) та найменування птахів (*лебедята* (75), *голуб'ята* (200)).

Іменники-демінутиви, утворені за допомогою суфіксів *-ин-*, *-ус-*, *-уш-* (на письмі *-ют-*) та *-ун-* можна погрупувати таким чином:

- назви осіб за родинними стосунками: *дитятко*, *мамуня* (8), *матуся* (27);
- власні імена: *Ганнуся* (7), *Настуся* (299), *Іванюша* (105);
- найменування тварин та риб: *рибчина* (240);
- назви одягу : *кожушина* (246).

Отже, аналіз структури і семантики іменників-демінутивів, використаних у народних родинно-побутових піснях, показав, що для творення таких дериватів було залучено близько двадцяти суфіксальних морфем, а самі похідні іменники виступають прикладами різноманітної системи лексико-словотвірних груп. Запропонована класифікація та дібраний фактичний матеріал може стати хорошою базою для вчителя-словесника в процесі його підготовки до нестандартних уроків з мови або факультативних занять.

Спостереження за функціонуванням іменників-демінутивів показало, що використання цих яскравих стилістем у мові родинно-побутових пісень пов'язано переважно з прийомами традиційної поезики, як-от: мовний контраст, дериваційне варіювання слова, градація тощо. Наявність таких суфіксальних іменникових утворень у народних піснях підпорядковане естетичній функції фольклорної мови, а також завданням ритмомелодики.

Список використаної літератури

1. Білоусенко П.І. Шляхи формування національної специфіки словотворення українського іменника // Актуальні проблеми українського словотвору. - Івано-Франківськ, 1995. - С. 27-28.
2. Демешко І. Дериваційні функції суфікса *-ець* в українській мові // Актуальні проблеми українського словотвору. - Івано-Франківськ, 1995. - С. 53-54.
3. Журавльова Н.М. Емоційно-експресивне суфіксальне словотворення іменників у мові українських народних ліричних пісень // Дослідження з словотвору та лексикології. - К., 1985. - 163 с.
4. Іншакова І.О. Експресивні засоби в поемі І. Котляревського "Енеїда" (дериваційний аспект) // Творчість І. Котляревського в культурологічному контексті доби. - К., 1998. - С. 136-141.
5. Кравченко М.В. Іменники-демінутиви на означення об'єктивної зменшеності предметів та істот // УМЛШ. - 1977. - №6. - С. 50-54.
6. Мишуренко П.Є. Основні способи і засоби словотвору в мові українського фольклору // Питання словотвору східнослов'янських мов: 36 тез. - К.: Наук. думка, 1969. - 164 с.
7. Остап Н.Л. Демінутивні деривати у пам'ятках української мови XVI - першої половини XVII ст. // Ономастика і апелятиви (проблеми словотвірної дериватології). -

- Випуск 7. - Дніпропетровськ, 1999. - С. 160-165.
8. Чабаненко В.А. Народнопісенне слово як засіб естетичного виховання учнів на уроках мови // УМЛШ. - 1976. -№1. - С.66-73.
 9. Чабаненко В.А. Стилiстичнi можливостi словотвiрних варiантiв // УМЛШ. - 1983. №11. -С.38-40.
 10. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка. Изд. 2-е. - Л.: Учпедгиз, 1941. - С. 452- 453.
 11. Шульжук К.Ф. Використання суфіксів суб'єктивної оцінки в народнопоетичних творах // Питання словотвору східнослов'янських мов. - К., 1969. - С.165.

Summary

The article deals with the peculiarities of the word-building structure, meaning and functioning of the diminutive nouns used in the Ukrainian folk family and domestic songs.

Малыгин А.Г.
преподаватель

ИНТЕГРАЦИЯ ПРАГМАТИЧЕСКОЙ ЛИНГВИСТИКИ В ПРЕПОДАВАНИЕ ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА С УЧЕТОМ ОСОБЕННОСТЕЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ (на примере изучения немецкого языка в школах Таиланда)

У статті розглядаються проблеми інтеграції Прагматичної лінгвістики у процес викладання другої іноземної мови в середніх школах за кордоном. Зазначено фактори національної культури, які треба враховувати при викладанні іноземної мови.

При охватывающем весь мир распространении учебников иностранных языков, основанных на прагма-функциональной концепции, становится ясно, что не все в мире и не для всех людей имеет одинаковое значение, и поэтому способ ведения урока нельзя просто "экспортировать".

Особенно спорным в странах изучаемого языка или регионах иной культуры является направление акцента на устное словоупотребление перед письменным, отдавание преимущества устным упражнениям перед чтением / письмом и ориентация учебного курса на намерение говорящего, когда нет в наличии ни непосредственной потребности, ни возможности в коммуникации с партнером из страны изучаемого языка.

Спорным представляется и слишком одностороннее ориентирование на повседневные бытовые ситуации и темы стран изучаемого языка, к которым нет никакого непосредственного доступа, а также ограничение чтением текстов на бытовые ситуации, пренебрежение в дальнейшем литературными текстами.

Часто не принимают во внимание культурные типовые условия обучения: выстраивание последовательности речи, внешние условия (школьная система, климат и т.д.), культурно специфические традиции в образовании, ориентирование в ценностях или запретных темах (темах-табу).